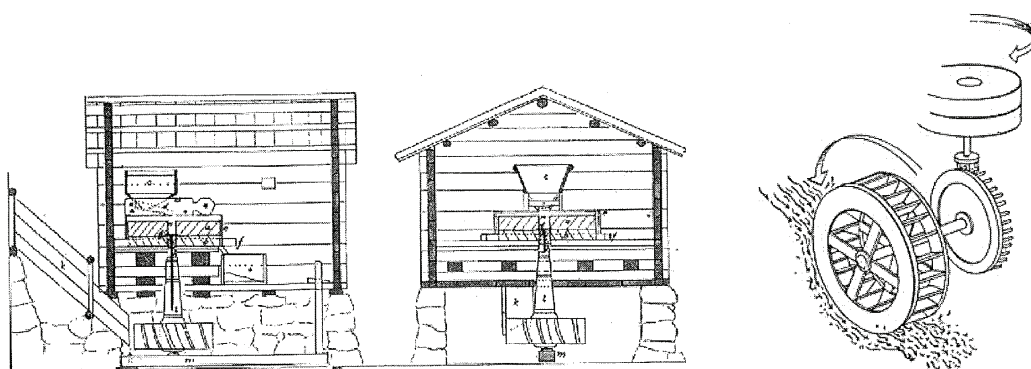

Figur 12. Eds kvarn med tillhörande anläggningar (akt 06-VOX-5, rågångsåtgärd år 1787). Observera markeringen för sågen, en tandad streckning som ofta användes på lantmäterikartor för att symbolisera funktionen. Byggnaden mitt emot sågen måste vara en mjölkvarn med en hjulmarkeringssymbol i vattnet intill. Vid dammvallens mer öppna del mot kvarnarna, där oftast dammluckan var placerad, fanns i regel även ålkistan monterad. Ålkistor var i ständigt behov av underhåll på grund av att vattnets krafter slet på konstruktionen.

En knapp kilometer nedströms om Eds kvarn låg nästa kvarnplats, Pinnarekulla kvarn. Denna kvarnplats har sina rötter i medeltiden. Enligt inventeringsprotokollet fanns bara en kvarngrund och ett brofäste registrerat, men det har efter kartstudier visat sig att två kvarnar låg på platsen samt en dammvall. Vid en jämförelse mellan två olika historiska kartor ser man förändringen över tid, då endast en kvarn återstår (figur 15). Kvarnen som låg längst i väster nära en liten långsmal ö beskrivs på kartan som **En liten enfota qvarn**, en liten bit österut låg **En liten underfallsqvarn**. Av själva symbolerna och beskrivningen får vi en hel del information. Den västra kvarnen utgjordes av en skvaltkvarn, det vill säga med horisontellt snurrande skovelhjul. Denna kvarn malde mjöl. Den östra kvarnen var mer raffinerad tekniskt sett, då den beskrivs som en underfallskvarn. Underfallskvarnar är hjulkvarnar och av beskrivningen förstår man att den snurrar i en bakåtroteration då vattnet träffade skovelhjulens nedre delar. Även denna kvarn malde mjöl och hade förmodligen en större utväxling i varvtalet och en större malningshastighet/-kapacitet.

Figur 13 och 14. Skisser som visar principerna med skvaltkvarn och underfalls kvarn. Skvaltkvarnen, illustrerad med två skisser till vänster (figur 13), är mer enkel i konstruktion där vatten leds via träränna eller grävd kanal mot en vertikal axel. Hjulqvarnen är mer tekniskt avancerad och kräver större kunskap att bygga. Denna typ av kvarn är den äldsta av de två och tros ha förekommit i Sverige redan under vikingatiden. Principen med en underfallshjulqvarn, bilden till höger (figur 14), är att vattnet träffar den nedre delen av vattenhjulet så att bakåtroteration uppstår. På en överfallskvarn träffar vattnet på ovasidan vilket medför framåtroteration. Skisserna är hämtade ur Eschricht 2006, sidan 7 och 8.

Figur 154 och 155. Klinte kvarnområde. Geometrisk karta från år 1645 till vänster och laga skifteskartan från år 1851 till höger. På den äldre kartan fanns endast en skattmjölkvarn vid markering nummer 4. Senare tillkom även en såg på denna plats vilket syns på den yngre kartan. Dessa båda kvarnlägenheter tillhörde Götsköge. Kvarnen och sågen försvann när vägen till kraftverket byggdes år 1910.

SOLGN 40

Uppgift om kvarn norr om Strömmahult. Det enda som syns av denna kvarnförekomst är en symbol utan beskrivning på karta från år 1851 (akt 06-VEJ-64, laga skifte år 1851). Troligen är det frågan om en hjulkvarn.

RT90: X 6373610 Y 1458450
Sweref99: N 6371488 E 506743

SOLGN 41

Uppgift om kvarn i Flisbäcken. Enligt muntlig uppgift av Margon Ljungberg som bor i trakten, men även enligt markering på historisk karta (akt 06-VEJ-24, delning år 1802) ska här ha legat en kvarn. Vid inventeringen kunde inte denna återfinnas då Flisbäcken är kraftigt rätad och rensad i detta område. Kvarngrunden har förmodligen försvunnit i samband med rätningen.

RT90: X 6373617 Y 1458179
Sweref99: N 6371489 E 506473

SOLGN 42

Bro vid Fageräng. Bakom gården vid Fageräng, rinner en bäck och öster eller norr om gårdsbyggnader. Bäckens är ett mindre biflöde till Flisbäcken och har sin källa i Alarpagöl. Här finns en gammal mindre bro, uppbyggd av natursten och tillmakade stenar. Bron har ett mindre rektangulärt slaget valv. Vattenövergången har ett stensatt parti omkring 15 meter långt höjden över vattnet är cirka 0,5 meter. Bredden på bron är 3 meter. Stenstorlekar i byggnadsmaterialet är 0,2-0,7 meter. Bäckens porlar under bron med större tryck ned mot

en strömsträcka, vilket troligen är tanken då en äldre kvarnplats finns strax nedströms i bäcken (SOLGN 43). Klassas som **övrig kulturhistorisk lämning** i FMIS.

RT90: X 6374098 Y 1457122

Sweref99: N 6371959 E 505408

Figur 156. Ett exempel på en mer lokalt använd bro i Fageräng i en av de mindre bäckarna. Strax norr om denna fanns tidigare en kvarnplats. Foto mot syd.

SOLGN 43

Kvarnplats i bäck vid Fageräng. 30 meter norr om ovan nämnda bro (SOLGN 42) ligger en kvarnplats, där vattnet har en fallsträcka. Här finns enstaka stenar i rad och en svag upphöjning som är rektangulär i formen (väst-öst). Ytan är kraftigt övervuxen. Sannolikt är detta den grund som hört till kvarnen. Grunden är omkring 5×7 meter stor. Platsen ligger omkring 25 meter nordöst om närliggande ladas nordöstra hörn. Grunden är även bevuxen med enar, aspar, och björkar. En granplantering finns strax väster om grunden. Grunden är otydlig, men de enstaka stenarna är vid bäcken 0,4-0,8 meter stora. Man kan även ha utnyttjat förhöjningen i berggrunden som plattform för kvarnen. Läget finns markerat med en klassisk kvarnsymbol på karta från år 1849 (akt E123-15:1, laga skifte år 1849). Förmodligen har varit en liten skvaltkvarn som varit i drift delar av året. Grunden har inget pedagogiskt värde men klassas som **övrig kulturhistorisk lämning** i FMIS.

RT90: X 6374146 Y 1457116

Sweref99: N 6372005 E 505401

Figur 157. Kvarnplatsen i Fageräng. En skvaltkvarn var förmodligen placerad över vattendraget, med fästen på båda sidor av bäcken. Idag återstår inte mycket och det mesta är övervuxet. Foto mot syd.

SOLGN 44

Lägenhetsbebyggelse i form av jordkällare vid Nydala. Källaren ligger vid ängen öster om Vetlanda 143:1, som är en torplämning. Jordkällaren ska ses i sammanhang med torplämningen vid ängen. Lämningen ligger 15 meter öster om asfaltväg vid ett impediment och är 4×5 meter stor, med öppningen norrut där en fin port med ett valv finns. Dörröppningen är 1,5 meter hög och består av tuktade stenar och naturstenar, 0,1-1 meter stora stenar. Lämningen är övermossad och övervuxen av enebuskar, björkar och någon asp. Torplämningen västerut finns med på äldre kartor, således borde även jordkällaren härstamma från 1700-1800-tal. Klassas som **övrig kulturhistorisk lämning** i FMIS.

RT90: X 6374661 Y 1456665

Sweref99: N 6372517 E 504945

Figur 158. Jordkällaren som tillhörde torpet Nydala, känt sedan 1700-talet. Ingången är slagen i ett valv. Foto mot syd.

SOLGN 45

Äldre brofästen vid Strömmahult. Enligt uppgift genom Margon Ljungberg, har här funnits en bro i mitten av 1800-talet. Bron låg cirka 40-50 meter nedanför Flisbäckens utlopp i nedre Solgenån och dess brofästen sägs vara synliga vid lågvatten. Bron gick över vattnet till Götskögles ägor, där lokal benämning på fastigheten är Hästhagen. Bron ska ha varit lämplig för körtrafik. Lägesangivelserna är ungefärliga. Lämningen ligger under vatten och kan därför inte beskrivas, men bedöms ändå utgöra **övrig kulturhistorisk lämning** i FMIS.

Brofästet västra sidan:

RT90: X 6373548 Y 1458479

Sweref99: N 6371423 E 506771

Brofästet östra sidan:

RT90: X 6373579 Y 1458509

Sweref99: N 6371454 E 506801

SOLGN 46 (FMIS Skede 93:1)

Lägenhetsbebyggelse i form av torplämningen Strömmahult. Klassad som **övrig kulturhistorisk lämning** i FMIS.